

Narodne novine* izlaze svaki dan osim noćije i praznika na čitavom listku.
 Predplata je za domaće u novinarstvu:
 na tri mjeseca 3 for. s. v.
 na pol godine 6 for. s. v.
 Za donaganje u kuću u Zagrebu plaća se na tri mjeseca 50 novč.
 Za spoljeznu poštarinom: na tri mjeseca 3 for. 50 sv. a. v. na pol godine 7 for. — sv. a. v.

Uvjerstbina je sa oglaš 5 novč. a. v. od redka za jedan put, 4 novč. a. v. za drugi put, a za više puta svaka po 3 novč. a. v. Eravnna pristojba za svaki oglaš iznosi 30 novč. a. v. i to toliko puta, koliko se putah isti uvjersti.
 Uredništvo i odpravništvo "Narodnih novina" nalazi se u gospodskoj ulici gdje i narodna tiskarna u kući br. 38.

U Zagrebu, u petak 29. rujna 1865.

POZIV NA PREDPLATU.

Pozivljemo ujedno štovano občinstvo na predplatu za IV. četvrtgodiste XXXI. tečaja Narodnih Novina s **Danicom**, koje počinje od 1. listopada i teče do svršetka mjeseca prosinca 1865. Predplatinna iznosi na četvrt godine:
 Za Zagreb (u odpravničtvu) 3 st. — nč.
 " " u kuću donešeno 3 " 50 "
 S poštom " " 3 " 50 "
 Za oglaš iznosi uvjerstbina:
 Od jednog redka za jedan put 5 novč.
 " " " drugi " 4 "
 " " " višo putah 3 "
 Erar. pristojba za svako oglašenje " " " 30 "
Odpravništvo Nar. Nov.
 u narodnoj tiskarni dra. Lj. Gaja.

U Zagrebu, 28. rujna.

Na centraliste, što sada, pošto je njihova sustavnost oborena, svoje prijateljstvo okorielim dualistom ponudjaju, a državopravni odnošaj česke krunne napram carevini preziru, upravljaju federalistički „Narodni Listy“ sliedeće pitanje: „Kažite nam, kad i na koji je način česka kruna sa zemljama nutarnje Austrije jednu celost sačinjavala? Ta s ovu stranu Litave neima ni zajedničkoga imena. Car Austrije uvijek se zvaše, pa se još i sad zove, kralj Ugarske i kralj Česke, ali nipošto kralj zemaljah s ovu stranu Litave. Da centraliste hlepe da izbrisu naslov „českoga kralja“, to nas nečudi; oni su htjeli da izbrisu i unište i naslov ugarskoga kralja. Ali bi nas čudilo, kad bi se sad Magjari s timi centralisti sprijateljili. Valjda Magjari nisu zaboravili, da su baš centraliste oni bili, koji su teoriju o progiranom pravu ugarske krunne propovjedali, a federaliste da su opet oni bili, koji su teoriju o progiranom pravu isto tako žestoko pobijali, kao i sami Magjari. Federaliste žele Magjarom sva njihova poviestnička prava, ali zato zahtievaju, da i Magjari ista prava žele Čehom i Hrvatom.

„Narod“ i „Moravska Orlice“ zadržavaju se s predmetom, da sudišta u Českoj i Moravskoj budu ravnopravna. „Narod“ iste, da popočitelj pravosudja izda naredbu, u kojoj bi se savjetnikom i izviestiteljem sudištah imalo dopustiti, da kod českih pravnih stvari česki razpravljaju, izviestiju i sude. „Moravske Orlice“ spominju kod ove prilike na veliki broj činovnikah i profesorah, koji umiju česki govoriti, dočim u českih zemljah veliki broj činovnikah glazni, ali neumiju drugoga jezika, nego samo niemački, pa zato i sami žele, da jih premetnu u zemlje, gdje se niemački govori.

Magjarski „Hon“ razmatra razliku između gesea sadanje i prijašnje vlade; prvoj je bilo geslo: „progirano“, a drugoj je „zaustavljeno“. S prvom se rieči nesmiljeno prelama palica nad odsudjenom glavom, a s drugom se opominje na odvažnu radnju veleći: „Sam si pomoz, pak će ti i Bog pomoći!“ S tim opominje „Hon“ zakonite zastupnike zapadnih kraljevinah i zemaljah, da se popašte pristojiti predloge, koje će jim učiniti „magjarski državni sabor“; ako li to neučine, onda će i ukupno zastupstvo „zaustavljeno“ biti. Sva je prilika, da će „magjarski državni sabor“ kod onoga ostanu, što jednom izreče; bez prestanka će se sa ovu i s onu stranu Litave govoriti i pisati, a međutim će više naših glavah visiti „zaustavljeno“.

„Narod“ se iskreno raduje, finanjalnom uspiehu sadašnje vlade, i prisposoblja finanjalu politiku prijajlje i sadašnje vlade. „Narod“ pohvaljuje iskreno vladu, što je odmah stupivši na kormilo izvela znamenite štednje, i što je još veće u izgled metnula, budući je prisvojila načelo decentralizacije; osim toga izjavljuje još i zato svoju osobitu radost, da joj je uprkos svega sumnjicečenja od strane centralističkih novinah ipak za rukom pošlo, da dobije prilični zajam. Nadalje veli „Narod“, nek si to zapamte centralističke novine, koje na svaki vladin korak vrebaju i najhudjim načinom očernuju, da je baš ta ista vlada na sramotu prisiljena, da pokaje griehe njezine predšastnice. Da je vlada bez dozvole nepodpunoga carstvenoga vieća bila u stanju ono izvesti, što je bivša vlada zaludu nastojala — to je najbolji odgovor na pitanje: U koga se uzda novčani sajam, i koga priznaje taj sajam, da je Austrija.

Englezke i franczeke novine shvatljaju carski najnoviji proglas vrlo vieštački. Tako na primier „Times“ sa svim odobrava, da se je centralizacija u zapečak bacila i primietjuje u bitnosti sliedeće:

„U ovom sastoji jezgra čitave stvari, Austriju su predugo jednoj misli žertvovali, to jest, centralizaciji. Kad se stvar potanko promisli, onda nemože biti, da zemlja kao što je Franczeza, koja je vrelom vatrom prevratala u čvčrstu i istorodnu gomilu salivena, ima silno i snažno ustrojstvo, koje čini da je vlada susiednim zemljam isto tako strašna, kao što i slobodi vlastite zemlje. Ali bile korisne takve gvozdenne centralizacije, kako mi drago: za Austriju su sa svim nedosižne. Četiristogodišnje poguietavanje nebijaše kadro da slomi i zagašiti duh ugarskih zemaljah. Da postane jedita i jedinstvena država, izmetnu se Austrija strašnoj opasnosti, da sa svim postane nikakva država. Austrija ima bez dvojbe jasno naznačeno zvanje, samo ako hoće da ga dokuzi. Do sad je njezina politika u tom sastojala, da je svu snagu upotrebila, da se s Prusijom za kolovodstvo u niemačkoj bori. Mi znamo, kako je s tim nastojanjem uspiela.... Austrija može u zapadu vrlo malo stići, ali joj je iztok sa svim otvoren, samo ako hoće. S federalističkim načinom vlade, kao što je amerikanski, može nove države pod lahkim uvieti dobiti, sa slobodnom trgovačkom politikom, s kojom bi svoje finacije oporavila, bila bi Austrija u stanju, da malo po malo absorbira države na Dunavu, a turske pokrajine da utielovi, čim bi one od truloga tiela odpale, koje neima životne snage da ih za se uzdržati.“

„Daily News“ veli: U svem se mora reći, da je carski proglas vrlo znameniti događaj, koji vele mnogo obećava. U njem se na sva usta o „slobodnoj i iskrennoj politici“ govori, o „dostojnom uvaženju zakonitih pravah“ i o „uzajamnom sporazumljenju“, a sve to nam i nedopušta dvojiti, da će blagi i pomirljivi duh, s kojim od početka do svršetka diše, svagdie zasluženo iskreno dočekanje naći.

„Daily Telegraph“, koji se najviše od svih englezkih novinah čita, piše: „Takvo pristajanje us slobodnomo misli sadanjega vremena, nemože inače nego austrijsku carevinu iskretnije s Englezkom i Franczekom sprijateljiti. Taj će proglas iz istoga razloga poboljšati položaj Austrije u Niemačkoj, te će ju metnuti u stanje, da bude prvi zatočnik

slobode proti berlinskoj natražnjačkoj politici.

Parizka „La Presse“, pošto je navela, da je širje carstveno vieće ostala puka ismišljotina, jer ga Hrvatska i Ugarska nije priznala, nastavlja dalje: „Od onoga časa, kad je nastalo pitanje o zastupstvu Hrvatske i Ugarske, je li se moglo inače postupiti? Da se nebudu zaustavila radnja, nijega carstvenoga vieća, što bi bili na viećanje sazvani sabori odgovorili, i kako bi bili glasovali? Uzdržati sadašnje stanje stvari i obadva sabora glede te točke pitati, nebi li to značilo odgovor jim narinuti? Da smo svikli naše tvrdnje više s autoriteti nego s razlozi podupirati, onda bi se mogli na englezko novinarstvo pozvati, koje je naliežno, da sudi o stvarih slobodi! Ni ono nemišli inače nego mi o carskom proglasu. Do duše, da u plodonosnoj krizi, koju sad austrijska politika prevalejuje, ima i miera, koje mi neodobravamo; ali s druge strane moramo plodnost i veličinu miera priznati, koja je baš sada učinjena. Ta se miera zavietuje samoupravi zemaljah; ona potvrđuje slobodu, ona se u carevini, gdje narod samo u saboru može govoriti, i razvije na narod.“

Kralj. pravoslavna akademija zagrebačka.

Školska godina pred vrati, a ljudi se kod nos pitaju: ta za boga, šta je s našom pravoslavnom akademijom; zar će naši pravnici još sveudilj ići u Beč, Gradac, Peštu, Prag itd. da dovrše pravoslavne nauke?

Ovakova nam pitanja već dosad na toliko dosadiše, da im nemože odoletiti, nego na njih barem onoliko odgovoriti, koliko se za sada odgovoriti daje.

Nepobitna je istina, da se je broj slušateljah pravoslavnih naukah na kralj. akademiji zagrebačkoj za poslednjih pet godinah upravo podvostručio, tako, da ih je prošle šk. godine preko 70 bilo, a nadati se je da će taj broj svake godine još rasti. Od tih 70 pravnikah svršilo je treću godinu pravah njih 20 od prilike.

To je doduše dovoljan broj mladih pravdoznanačah za Hrvatsku i Slavoniju, ali ima ljudih, koji vele, zar nije sramota, da nesvršuje više sinovah trojedne kraljevine pravoslavne nauke. Ima jih ima, ali žalibože ti mladiči svršuju nauke na tudjih sveučilištih, i to samo za to, što u Zagrebu nema četvrte godine pravoslavnih naukah, što je svakomu pravoslavcu, ako je voljan, biti savrššen pravdoznanač, od potrebe sve, što spada na pravoslavne nauke, izučiti, a to se nedade na pravoslavnoj akademiji zagrebačkoj.

S toga se nalazi množina mladih Hrvatah i Slavonacaoh po Gradcu, Pešti, Pragu, a osobito po Beču. Pisac ovoga članka poznaje preko trideset pravnikah, koji su prošle godine samo na bečkom sveučilištu polazili predavanja.

Nismo toliki neprijatelji tudjinstva, da bismo zahtievali, neka svi, koji se posvetljaju državno-pravoslavnim naukam te nauke slušaju u domovini, u Zagrebu, jer to bi bila pretieranost i nasilje: ali smo opet toliki prijatelji domovine i naroda svojega, da nemozemo premućati one štete, koje se kroz to nanose domovini i narodu našemu, što nam se tolika mladež po tudjih kraljevih poteže.

Najprije s gledišta materijalnoga. Tko je ikad bio u pomenutih gradovih, mora priznati, da je djački život drugdie mnogo skuplji, nego što je u Zagrebu, a osobito u Beču je skup. Uzmimo da od onih 30 djakah svaki potroši samo

po 600 for. a. v., (a bez toga neima ni govora u Beču) na godinu, to svake godine 18.000 for. ostaje u Beču. Dato non concessio da bi svaki pravnik od tih 30 toliko novca u Zagrebu potrošio, koliko bi Zagrebu, a po tom i domovini koristi odatle bilo!

Ali ovdje se je obzirati na roditelje, koji svoje sinove školaju, pak moraju u Beč na nauke slati. U Zagrebu će svaki djak bolje izlaziti sa 25 for. na mjesec nego u Beču sa 50 for. Dakle bi svaki roditelj barem polovicu troška pristedi, a novac bi u domovini ostao.

S gledišta zdravstvenoga sliedeće nam je opaziti. Zagreb se broji medje najzdravije okolice i gradove tako, da upravo medju djaci (onoj omladini, koja je različitim bolestim najviše podvržena) najmanje bolestnikah imade. U Beču pako, kamo naša mladež najviše hērlji, toli je pogibeljno za zdravlje svakoga mladića, da se i oni, koji se najbolje znadu čuvati, slabša i iznemogli kući vraćaju, a koji su jole slabe konstitucije, ponajviše ili u Beču već zaglave ili po svojem povratku u domovinu od tizike, suhe bolesti, tuberkuloze itd. umiru. Jedni roditelji, koji su prisiljeni svoje sinove u tudjnu slati, neznanju da ih šalju na muke, a kad im se dieca kući vrata, nagadjaju, odkle ta propast na njih. Pisac ovoga članka poznato je više slučajevah, gdje su u Beču zaglavili mladiči, koji su od kuće otišli, kako se kaže, „kao jabuke“.

A pogledajmo zagrebačke pravnike! Kad jih gledaš, serce ti se smije od radosti, kako su zdravi, veseli, čili, „anima sana in corpore sano“, veli stara poslovica, a tako i jest: kako će onaj moći duhom napredovati, koji je skrššena zdravlja tjelesnoga.

Nepokon nam se je obazrieti na narodnu stranu naukovanja. Ovih smo danah čitali u jednih novinah, da se je ruska vlada postarala za omladinu jugoslavensku, kako će moći i bliže svoje domovine na više nauke ići, a nemorati u Beč, Pariz, Moskvu, Heidelberg itd. S toga je otvorila u Odessi sveučilište. Najveći razlog, koj je rusku vladu sklonu na taj korak, veli se, to je, da se jugoslavenska mladež, polazeć sveučilišne nauke na inostranih sveučilištih, neodtudjuje duhu slavenstva, a zatim da bude bliže svoje otačbine, jer će joj podnebe u Odessi biti za zdravlje mnogo povoljnije, nego druga podnebeja na sjeveru.

Prijanjuc u ovu pomisao ruske vlade, priznati nam je, da se mladež hrvatsko-slavonska neodtudjuje u Pragu i Gradcu baš toliko, koliko se to obično misli. Ali nedá se tajiti, da se data occasione i najbolji može pokvariti. Nismo za to, da mladež nevidi svjeta, i da se nespozná s onim, što je u drugih narodah dobroga. Ali neka svaki metno ruku na serce, pak neka se zapita, koliko dobra donesu naši mladiči iz tudjinstva sa sobom?

Glavna je pako stvar, da se šta dobra nauči naša mladež, bilo to u domovini ili izvan nje. Postigne li se to bolje u domovini ili izvan nje, o tom nam je mućati, jer nismo kompetentan sudac; to će drugi bolje znati od nas. Onaj, koji je poslie gimnazijalne stego ostavljen samomu sebi, rapreduje samo onda, ako znade, da mu je poslie svake pol godine dužnost pokazati, koliko je za te pol godine napredovao u nauci. To je naše subjektivno mnenje, u ostalom — ad libitum.

Svejednako se tužimo na tudji duh, koji je od nekoga doba us sve domoljublje naših gimnazijalnih profesorah i učenikah zavladao, ponajviše u omladini